7వ అధ్యాయం

٧ ـ بَابُ فِي اليَقِينِ وَالتَّوَكُّلِ

దృఢ నమ్మకం, దైవాన్నే నమ్ముకోవటం

قال الله تعالى: ﴿ وَلَمَّا رَءَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْأَحْزَابَ قَالُوا۟ هَٰذَا مَا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَصَدَقَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ ۚ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَٰنًا وَتَسْلِيمًا ﴾ [الأحزاب: ٢٢]، وقال تعالى: ﴿ ٱلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ ٱلنَّاسُ إِنَّ ٱلنَّاسَ قَدْ جَمَعُوا۟ لَكُمْ فَٱخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَٰنًا وَقَالُوا۟ حَسْبُنَا ٱللَّهُ وَنِعْمَ ٱلْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَٱنقَلَبُوا۟ بِنِعْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ وَٱتَّبَعُوا۟ رِضْوَٰنَ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴾ [آل عمران: ١٧٣، ١٧٤]، وقال تعالى: ﴿ وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْحَىِّ ٱلَّذِى لَا يَمُوتُ ﴾ [الفرقان: ٥٨]، وقال تعالى: ﴿ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴾ [إبراهيم: ١١]، وقال تعالى: ﴿ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ﴾ [آل عمران: ١٥٩]،

దివ్య ఖుర్ఆన్‌లో అల్లాహ్ సెలవిచ్చాడు : "విశ్వాసులు (దైవతిరస్కారుల) సైన్యాలను చూసినప్పుడు ఇలా పలికారు: "అల్లాహ్ మరియు ఆయన ప్రవక్త మనకు వాగ్దానం చేసిన విషయం ఇదే. అల్లాహ్, ఆయన ప్రవక్త నిజమే పలికారు." ఈ సంఘటన వారి విశ్వాసాన్నీ, వారి ఆత్మ సమర్పణనూ మరింత అధికం చేసింది.

(అల్ అహ్‌జాబ్ : 22)

మరోచోట అల్లాహ్ ఇలా అంటున్నాడు : "ప్రజలు వారితో (అంటే విశ్వాసులతో) "మీకు వ్యతిరేకంగా పెద్ద సైన్యాలు మోహరించి ఉన్నాయి. వాటికి భయపడండి" అని అన్నప్పుడు, దానిని విని వారి విశ్వాసం ద్విగుణీకృతమయింది. వారు ఇలా సమాధానం చెప్పారు : "మాకు అల్లాహ్ చాలు. ఆయనే శ్రేష్ఠుడైన కార్యసాధకుడు." చివరికి వారు అల్లాహ్ ప్రసాదించిన వరాలతో, అనుగ్రహంతో తిరిగి వచ్చారు. వారికి ఏ విధమైన హానీ కలగలేదు. ఇంకా వారికి అల్లాహ్ అభీష్టం ప్రకారం నడిచే మహాభాగ్యం కూడా లభించింది. అల్లాహ్ అపరిమితంగా అనుగ్రహించేవాడు.

(ఆలి ఇమ్రాన్ : 173)

ఇంకొకచోట అల్లాహ్ ఇలా సెలవిచ్చాడు : "ప్రవక్తా! సజీవుడూ, ఎన్నడూ మరణించని వాడూ అయిన దేవునిపై నమ్మకం ఉంచు."

(అల్ ఫుర్ఖాన్ : 58)

وَالآيَات فِي الأَمْرِ بالتَّوكُّل كَثِيرةٌ مَعْلُومَةٌ. وقال تعالى: ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ﴾ [الطلاق: ٣] أي: كَافِيهِ، وَقال تعالى: ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ﴾ [الأنفال: ٢] وَالآيَات في فَضْلِ التَّوكُّلِ كَثِيرَةٌ مَعْروفةٌ.

వేరొకచోట పరమప్రభువు ఇలా అంటున్నాడు : "విశ్వాసులు అల్లాహ్‌నే నమ్ముకోవాలి." (ఇబ్రాహీం : 11)

మరొకచోట సెలవీయబడింది : "(ఓ ప్రవక్తా!) ఒక నిర్ణయాన్ని తీసుకొని దాన్ని అమలుపరచ టానికి సంకల్పించినప్పుడు అల్లాహ్‌పై భారం వెయ్యి." (ఆలి ఇమ్రాన్ : 159)

"అల్లాహ్‌పై భారం మోపాలని ఆదేశించే సుప్రసిద్ధమైన వాక్యాలు (దివ్య ఖుర్ఆన్‌లో) అనేకం ఉన్నాయి. ఒకచోట అల్లాహ్ ఈ విధంగా సెలవిస్తున్నాడు: "అల్లాహ్‌ను నమ్ముకున్నవానికి అల్లాహ్‌యే చాలు." (అత్ తలాఖ్: 3)

ఇంకొకచోట అల్లాహ్ ఇలా అంటున్నాడు: "నిజమైన విశ్వాసుల హృదయాలు అల్లాహ్ ప్రస్తావన విన్నంతనే భయంతో కంపిస్తాయి. వారి సమక్షంలో అల్లాహ్ ఆయతులు పారాయణం చేయబడినప్పుడు వారి విశ్వాసం పెరుగుతుంది. వారు తమ ప్రభువుపట్ల నమ్మకం కలిగి ఉంటారు." (అల్ అన్‌ఫాల్ : 2)

దైవంపై నమ్మకం యొక్క విశిష్ఠతను తెలియజేసే సూక్తులు ఇంకా అనేకం ఉన్నాయి. ఇక ఈ అధ్యాయానికి సంబంధించిన హదీసులు చూడండి -

وَأَمَّا الأَحَادِيثُ:

٧٤ ـ فَالأَوَّلُ: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قال: قال رسولُ الله صلى الله عليه وعلى آله وسلم: «عُرِضَتْ عَلَيَّ الأُمَمُ، فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ وَمَعَهُ الرُّهَيْطُ، وَالنَّبِيَّ وَمَعَهُ الرَّجُلُ والرَّجُلانِ، وَالنَّبِيَّ وَلَيسَ مَعَهُ

74. దైవప్రవక్త (సల్లం) ఈ విధంగా తెలియజేశారని హజ్రత్ ఇబ్నె అబ్బాస్ (రజి) ఉటంకించారు : నాకు పలు సమాజాలు చూపించబడ్డాయి. నేను వారిలో ఒక ప్రవక్తను చూశాను. ఆయన వెనుక కొంతమంది ఉన్నారు. మరొక ప్రవక్త వెనుక కేవలం ఒకరు లేక ఇద్దరు

أَحَدٌ إذْ رُفِعَ لِي سَوَادٌ عَظِيمٌ فَظَنَنْتُ أَنَّهُمْ أُمَّتِي، فَقِيلَ لِي: هٰذَا مُوسَى وَقَوْمُهُ وَلٰكِنِ انْظُرْ إِلَى الأُفُقِ، فَنَظَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ فَقِيلَ لِي: انْظُرْ إِلَى الأُفُقِ الآخَرِ، فَإِذَا سَوَادٌ عَظِيمٌ، فَقِيلَ لِي: هٰذِهِ أُمَّتُكَ، وَمَعَهُمْ سَبْعُونَ أَلْفاً يَدْخُلُونَ الجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلا عَذَابٍ» ثُمَّ نَهَضَ فَدَخَلَ مَنْزِلَهُ، فَخَاضَ النَّاسُ فِي أُولٰئِكَ الَّذِينَ يَدْخُلُونَ الجَنَّةَ بِغَيْرِ حِسَابٍ وَلا عَذَابٍ، فَقَالَ بَعْضُهُمْ: فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ صَحِبُوا رسولَ الله ﷺ، وَقَالَ بَعْضُهُمْ: فَلَعَلَّهُمُ الَّذِينَ وُلِدُوا فِي الإِسْلامِ، فَلَمْ يُشْرِكُوا باللهِ شَيْئاً - وَذَكَرُوا أَشْيَاءَ - فَخَرَجَ عَلَيْهِمْ رسولُ الله ﷺ فَقَالَ: «مَا الَّذِي تَخُوضُونَ فِيهِ؟» فَأَخْبَرُوهُ فَقَالَ: «هُمُ الَّذِينَ لا يَرْقُونَ، وَلَا يَسْتَرْقُونَ وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ» فَقَامَ عُكَّاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ فَقَالَ: ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فَقَالَ: «أَنْتَ مِنْهُمْ» ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: ادْعُ اللهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ، فقال: «سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ» متفقٌ عليه.

వ్యక్తులు మాత్రమే ఉన్నారు. అసలు ఒక్క మనిషి కూడా తన వెనుకలేని ప్రవక్తను కూడా నేను వారిలో చూశాను. ఇంతలోనే ఒక పెద్ద జనసమూహం నా ముందు కనిపించింది. అది నా అనుచర సమాజం కావచ్చని నేను భావించాను. కాని అది మూసా (అలైహి) మరియు ఆయన అనుచర సమాజమని నాకు తెలియజేయబడింది.

అటువైపు చూడమని నాతో ఎవరో అన్నారు. (నేను అటువైపు చూశాను.) అక్కడ (మరొక) పెద్ద సమూహం కనిపించింది. "ఈ జనసమూహం నీ అనుచర సమాజమే. వీరిలో డెబ్భైవేల మంది ఎలాంటి విచారణ జరగ కుండానే, శిక్ష లేకుండానే స్వర్గంలోకి ప్రవేశిస్తారు" అని నాతో చెప్పబడింది.

దైవప్రవక్త (ఈ వృత్తాంతాన్ని వివరించిన తరువాత సమావేశం నుండి) లేచి తన కుటీరానికి వెళ్ళిపోయారు. సహచరులు మాత్రం ఎలాంటి లెక్కా, శిక్షా లేకుండా స్వర్గంలోకి ప్రవేశించే ఆ డెబ్భైవేల మంది ఎవరా! అని పరస్పరం చర్చించుకో సాగారు. కొంతమంది "బహుశా ఆ డెబ్భైవేలమంది దైవప్రవక్త సహచర్యాన్ని పొందినవారు కావచ్చు" అని అన్నారు. మరికొంతమంది "బహుశా వారు ఇస్లాం వచ్చిన తరువాత పుట్టి (ప్రాజ్ఞతలో) దేవునితో పాటు మరెవరినీ భాగస్వాము

లుగా నిలబెట్టని (షిర్క్ చేయని) వారు కావచ్చు" అని అన్నారు.

ఆ విధంగా వాళ్ళు (తమకు తోచిన విధంగా) పలు రకాలుగా మాట్లాడు కున్నారు. అంతలోనే దైవప్రవక్త (సల్లం) మళ్ళీ అక్కడికి విచ్చేశారు. ఆయన వారిని "మీరు ఏ విషయం గురించి మాట్లాడు కుంటున్నారు?" అని అడిగారు. సహచరులు (ఆయన పరోక్షంలో) మాట్లాడుకున్నదంతా వివరించారు. అప్పుడు ఆయన ఇలా వివరించారు: "వారు (విచారణ లేకుండా స్వర్గంలోకి ప్రవేశించేవారు) ఎవరంటే, తాము ఎన్నడూ మంత్రాలు చదివి ఊదటం, జాల విద్య చేయటం వంటివి చేయరు. ఇతరుల చేత కూడా చేయించరు, ఇంకా దుశ్శకునాలను పాటించరు. కేవలం తమ ప్రభువుపైనే నమ్మకం కలిగి ఉంటారు."

(ఈ మాటలు వినగానే) ఉక్కాషా (రజి) లేచి, "దైవప్రవక్తా! దేవుడు నన్ను కూడా వారిలో చేర్చాలని మీరు నా కోసం ప్రార్థించండి" అని విన్నవించుకున్నారు. దానికి దైవప్రవక్త (స) "నీవు కూడా వారిలో ఉంటావు" అని చెప్పారు. మరొక వ్యక్తి లేచి అల్లాహ్ నన్ను కూడా వారిలో చేర్చమని ప్రార్థించండని దైవ ప్రవక్తను కోరాడు. దానికి ఆయన "ఉక్కాషా ఈ విషయంలో నిన్ను మించి పోయాడు" అని అన్నారు.

(బుఖారీ - ముస్లిం)

«الرُّهَيْطُ» بِضَمِّ الرَّاءِ: تَصْغِيرُ رَهْطٍ، وَهُمْ دُونَ عَشَرَةِ أَنْفُسٍ. «والأُفُقُ»: النَّاحِيَةُ وَالْجَانِبُ. «وَعُكَّاشَةُ» بِضَمِّ الْعَيْنِ وَتَشْدِيدِ الكَافِ وَبِتَخْفِيفِهَا، وَالتَّشْدِيدُ أَفْصَحُ.

'రుహైత్' 'ర'పై ఉకారం - ఇది రహ్తున్ అనే పదానికి న్యూనార్థము. పది కంటే తక్కువ సంఖ్యతోకూడిన నామవాచకాన్ని ఇది సూచిస్తుంది. 'ఉఫుఖ్'కు దిగ్మండలం వైపు అనే అర్థాలు వస్తాయి. 'ఉక్కాషా' (ప్రవక్త సహచరుని పేరు) ఉకార సమేతంగా, 'క' క్రింద 'క' వత్తు. అయితే ఒత్తు లేకుండానైనా (ఉకాషా అని) చదవవచ్చు. కాని ఒత్తు పలకటమే ఖచ్చితమైనది.

(సహీహ్ బుఖారీలోని వైద్యప్రకరణంలోనూ, సహీహ్ ముస్లింలోని విశ్వాస ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు వచ్చింది.)

ముఖ్యాంశాలు

ఈ హదీసులో కేవలం అల్లాహ్‌పైనే నమ్మకం కలిగివుండే విశ్వాసుల ప్రశస్తి వెల్లడౌతోంది. మస్నూన్ (హదీసుల్లో పేర్కొనబడిన) దుఆల ద్వారా ఊదటం, మంత్రించడం ధర్మసమ్మతమే అయినప్పటికీ వీటికి కూడా దూరంగా ఉండి ఒక్క అల్లాహ్‌పైనే మొక్కవోని విశ్వాసాన్ని కనబరిచేవారు, దుశ్శకునాలను, క్షుద్రశక్తులను నమ్మకుండా ఉండేవారి మహత్త్యం కూడా ఈ హదీసు ద్వారా మనకు బోధపడుతోంది. హదీసులో వివరించబడిన వివిధ ప్రవక్తల అనుచర సమాజాల స్థితిగతులు దైవప్రవక్తకు కలలోగాని లేక మగత ఆవరించిన స్థితిలోగాని చూపబడి ఉంటాయి. లేకపోతే ఆయన దేవుని ఆహ్వానం మేరకు ఊర్ధ్వలోకాల పర్యటన (మేరాజ్) జరిపినప్పుడు వీటిని సందర్శించి ఉండవచ్చు. ఆయన చూసిన అనుచర సమాజాల్లోకెల్లా తన అనుచర సమాజమే అత్యధిక సంఖ్యలో ఉండటం గమనార్హం.

٧٥ ـ الثاني: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عَنهما أيضاً أنَّ رسولَ الله ﷺ كَانَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وإِلَيْكَ أَنَبْتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ. اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ؛

75. దైవప్రవక్త (సల్లం) ఈ విధంగా వేడుకునేవారని హజ్రత్ ఇబ్నె అబ్బాస్ (రజి) తెలియజేశారు : "ఓ దేవా! నన్ను నేను నీకు సమర్పించుకున్నాను.నిన్నే విశ్వసించాను. నీపైనే భారం మోపాను. నీ వైపుకే మరలుతున్నాను. నీతోనే మొరపెట్టుకుంటున్నాను. దేవా! నీవు నన్ను సన్మార్గం నుండి తప్పించకుండా

لا إلٰهَ إلَّا أَنتَ أَنْ تُضِلَّنِي، أَنْتَ الحَيُّ الَّذي لا يَمُوتُ، والْجِنُّ وَالإِنْسُ يَمُوتُونَ» متفقٌ عليه. وَهٰذَا لَفْظُ مُسْلِمٍ وَاخْتَصَرَهُ البُخَارِيُّ.

ఉండేందుకు నీ అధిక్యత యొక్క శరణునే వేడుకుంటున్నాను. నీవు తప్ప వేరొక ఆరాధ్య దేవుడు లేడు. నీవు మృత్యువంటూ లేని సజీవుడివి. నీవు తప్ప జిన్నాతులూ, మానవులందరూ కూడా మరణించేవారే. (బుఖారీ - ముస్లిం, వాక్యాలు మాత్రం ముస్లింలోనివి. బుఖారీ దీనినే సంక్షిప్తంగా నకలు చేశారు.)

(సహీహ్ బుఖారీలోని, 'ఏకేశ్వరోపాసన' ప్రకరణంలోనూ, సహీహ్ ముస్లింలోని 'దైవధ్యానం, ప్రార్థనల' ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు ప్రస్తావనకు వచ్చింది.)

٧٦ ـ الثَّالِثُ: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما أيضاً قال: «حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ، قَالَهَا إبْرَاهِيمُ ﷺ حِينَ أُلْقِيَ فِي النَّارِ، وَقَالَهَا مُحَمَّدٌ ﷺ حِينَ قَالُوا: إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَاناً وَقَالُوا: حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الوَكِيلُ» رواه البخاري. وفي روايةٍ له عن ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما قال: «كَانَ آخِرَ قَوْلِ إبْرَاهِيمَ ﷺ حِينَ أُلْقِيَ في النَّارِ: حَسْبِيَ اللهُ وَنِعْمَ الوَكِيلُ».

76. హజ్రత్ ఇబ్నె అబ్బాస్ కథనం: "హస్బునల్లాహు వ నీమల్ వకీల్" (మాకు అల్లాహ్ చాలు. ఆయనే అత్యుత్తమ కార్యసాధకుడు). ఈ మాట హజ్రత్ ఇబ్రాహీం (అలైహి) తనను (శత్రువులు) అగ్నిలో పడవేసినప్పుడు అన్నారు. దైవప్రవక్త (సల్లం)ను దైవ తిరస్కారులు (శత్రు సైన్యాల గురించి) భయపెట్టినప్పుడు ఆయన కూడా ఇదే మాట అన్నారు. (ఈ విషయాన్నే దివ్య ఖుర్ఆన్‌లో అల్లాహ్ ఈ విధంగా ధృవీకరించాడు): "ప్రజలు వారితో 'మీకు వ్యతిరేకంగా పెద్ద సైన్యాలు మోహరించి ఉన్నాయి, వాటికి భయపడండి' అని అన్నప్పుడు, దానిని విని వారి విశ్వాసం ద్విగుణీకృతమయింది. వారు ఇలా సమాధానమిచ్చారు: 'మాకు అల్లాహ్ చాలు. ఆయనే అత్యుత్తమ కార్యసాధకుడు." *(బుఖారీ)*

బుఖారీలోనే ఇబ్నె అబ్బాస్ గారి వేరొక ఉల్లేఖనం ఇలా ఉంది: ఇబ్రాహీం ప్రవక్తను అగ్నిలో పడవేసినప్పుడు ఆయన చివరగా పలికిన పలుకులు ఇవే.

"హస్బునల్లాహు వ నీమల్ వకీల్" అని.

(సహీహ్ బుఖారీలోని వ్యాఖ్యానాల ప్రకరణంలో, ఆలి ఇమ్రాన్ సూరా వ్యాఖ్యానం క్రింద ఈ హదీసు ప్రస్తావనకు వచ్చింది.)

ముఖ్యాంశాలు

ఎంతటి కఠోరమైన పరిస్థితులు ఎదురైనప్పటికీ దాసునికి కేవలం దైవంపైనే నమ్మకం, విశ్వాసం ఉండాలని ఈ హదీసు బోధపరుస్తోంది. దైవప్రవక్తల విధానం కూడా ఇదే.

٧٧ ـ الرَّابعُ: عَنْ أَبي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عن النبيِّ ﷺ قال: «يَدْخُلُ الجَنَّةَ أَقْوَامٌ أَفْئِدَتُهُمْ مِثْلُ أَفْئِدَةِ الطَّيرِ» رواه مسلم. قيلَ: مَعْنَاهُ مُتَوَكِّلُونَ، وَقِيلَ: قُلُوبُهُمْ رَقِيقَةٌ.

77. హజ్రత్ అబూ హురైరా (రజి) కథనం ప్రకారం దైవప్రవక్త (సల్లం) ఇలా తెలియజేశారు : "పక్షుల మనసుల్లాంటి మనసు కలవారు స్వర్గంలోకి ప్రవేశిస్తారు." *(ముస్లిం)*

కొంతమంది అభిప్రాయంలో ఈ మాటకు (పక్షుల మాదిరిగా దేవునిపై) నమ్మకం కలిగివుండేవారని అర్థం. మరి కొంతమంది వీరు మృదువైన మనసు కలవారని అన్నారు.

(సహీహ్ ముస్లింలోని స్వర్గ ప్రకరణం)

ముఖ్యాంశాలు

1. ఈ హదీసు ద్వారా దైవంపై నమ్మకం, మనసులోని మృదుత్వం, మార్దవాల గొప్పదనం తెలుస్తోంది. పైగా ఈ రెండు విషయాలూ మనిషికి స్వర్గ ప్రవేశానికి అర్హతను సంపాదించిపెడతాయని కూడా చెప్పబడింది.
2. ఒక విశ్వాసి మనసులో ఉపాధి, ఆహారాల గురించి ఎక్కువ చింతన ఉండకూడదు. విశ్వాసుల మనసులు పక్షుల మనసుల్లాగా ఎల్లప్పుడూ దేవునిపై నమ్మకంతో నిండి

ఉండాలి. పక్షులు ఎన్నడూ తమ కోసం ఆహారాన్ని నిల్వచేసి ఉంచుకోవు. ప్రతి రోజూ ఉదయం ఆహారాన్ని వెతుక్కుంటూ వెళ్ళి సాయంత్రానికి పొట్టనింపుకొని గూటికి చేరుకుంటాయి. వేరొక హదీసులో ఈ విషయమే ఇంకా విపులంగా చెప్పబడింది. పక్షులు ఉదయం పూట తమ గూళ్ళనుండి బయలుదేరినప్పుడు ఖాళీ కడుపుతో వెళతాయి. కాని సాయంత్రానికి కడుపు నింపుకొని తిరిగి వస్తాయి.

٧٨ ـ الْخَامِسُ: عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه أَنَّهُ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ قِبَلَ نَجْدٍ، فَلَمَّا قَفَلَ رسولُ الله ﷺ قَفَلَ مَعَهُمْ، فَأَدْرَكَتْهُم الْقَائِلَةُ فِي وَادٍ كَثِيرِ الْعِضَاهِ، فَنَزَلَ رسولُ الله ﷺ، وَتَفَرَّقَ النَّاسُ يَسْتَظِلُّونَ بِالشَّجَرِ، وَنَزَلَ رسولُ الله ﷺ تَحْتَ سَمُرَةٍ، فَعَلَّقَ بِهَا سَيْفَهُ، وَنِمْنَا نَوْمَةً، فَإِذَا رسولُ الله ﷺ يَدْعُونَا، وَإِذَا عِنْدَهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ: «إِنَّ هَذَا اخْتَرَطَ عَلَيَّ سَيْفِي وَأَنَا نَائِمٌ، فَاسْتَيْقَظْتُ وَهُوَ فِي يَدِهِ صَلْتاً، قَالَ: مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ قُلْتُ: اللهُ ـ ثَلاثاً» وَلَمْ يُعَاقِبْهُ وَجَلَسَ. متفقٌ عليه. وفي روايةٍ: قَالَ جَابِرٌ: كُنَّا مَعَ رسولِ الله ﷺ

78. హజ్రత్ జాబిర్ (రజి) కథనం ప్రకారం ఒకసారి ఆయన దైవప్రవక్త (సల్లం) వెంట నజ్ద్ ప్రాంతం వైపు దైవమార్గంలో యుద్ధం చేయడానికి వెళ్ళారు. దైవప్రవక్త (స) యుద్ధం నుండి తిరిగి వస్తుండగా ఈయన కూడా వెంట వస్తున్నారు. (దారిలో) ముళ్ళచెట్లతో దట్టంగా ఉన్న ఒక లోయగుండా మధ్యాహ్నం పూట వెళుతున్నప్పుడు ప్రవక్త సహచరులకు నిద్ర ముంచు కొచ్చినట్లు అనిపించింది. అందుచేత దైవప్రవక్త (సల్లం) (విశ్రాంతి తీసుకునేం దుకు) ఆ ప్రాంతంలో దిగారు. (ఆయనతో పాటు సహచరులు కూడా ఆగారు). వాళ్ళంతా చెట్లనీడలు వెతుక్కుంటూ వేర్వేరు చోట్లకు వెళ్ళి పోయారు. దైవప్రవక్త (సల్లం) ఒక తుమ్మ చెట్టు క్రింద దిగి, తన ఖడ్గాన్ని ఆ చెట్టుకు వ్రేలాడదీశారు. తరువాత మేమందరం కాసేపు నిద్రపోయాము. అకస్మాత్తుగా దైవప్రవక్త మమ్మల్ని కేకవేస్తున్నట్లు (వినిపించింది). (మేము అక్కడికి వెళ్ళి) చూస్తే ఒక పల్లెటూరి వ్యక్తి దైవప్రవక్త (సల్లం) దగ్గర కనిపించాడు. అప్పుడు ఆయన మమ్మల్ని

بِذَاتِ الرِّقَاعِ، فَإِذَا أَتَيْنَا عَلَى شَجَرَةٍ ظَلِيلَةٍ تَرَكْنَاهَا لِرَسُولِ اللهِ ﷺ، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ، وَسَيْفُ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُعَلَّقٌ بِالشَّجَرَةِ، فَاخْتَرَطَهُ فَقَالَ: تَخَافُنِي؟ قَالَ: «لا»، قَالَ: فَمَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ قَالَ: «الله». وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ الإِسْمَاعِيلِي فِي صَحِيحِهِ: قَالَ: مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟ قَالَ: «الله»، قَالَ: فَسَقَطَ السَّيْفُ مِنْ يَدِهِ،

ఉద్దేశించి, "ఈ వ్యక్తి నేను పడుకొని ఉండగా నాపై కత్తి దూశాడు. నేను కళ్ళు తెరిచి చూస్తే అతని చేతిలో ఒరనుండి దూసిన ఖడ్గం కనిపించింది. అతనలా ఖడ్గం పట్టుకొని "ఈ రోజు నానుండి నిన్నెవరు కాపాడతారు?" అనడిగాడు. దానికి నేను (ఎంతో ప్రశాంతంగా) "దేవుడు" అని జవాబి చ్చాను. (దైవ ప్రవక్త దేవుడు కాపాడతాడని మూడు సార్లు అన్నారు.) అయినా సరే ఆయన ఆ పల్లెవాసికి ఎలాంటి శిక్షా విధించ కుండా కూర్చున్నారు.

(బుఖారీ - ముస్లిం)

వేరొక ఉల్లేఖనంలో ఇలా ఉంది : మేము జాతుర్రిఖా యుద్ధంలో దైవప్రవక్త (సల్లం) వెంట ఉన్నాము. (ప్రయా ణంలో) దట్టంగా నీడ పరిచిన ఓ చెట్టు దగ్గరికి చేరుకోగానే మేము ఆ చెట్టుని దైవప్రవక్త (విశ్రాంతి) కోసం వదలి పెట్టాము. (ఆయన ఆ చెట్టుక్రింద పడుకొని ఉండగా) బహుదైవారాధకు డొకడు అక్కడికి వచ్చాడు. చెట్టుకు వ్రేలాడదీసివున్న దైవప్రవక్త ఖడ్గాన్ని ఆయనపైకి దూసి, "ఇప్పుడు నీవు నాకు భయపడుతు న్నావా?" అని అడిగాడు. దానికి ఆయన "లేదు" అన్నారు. తిరిగి ఆ వ్యక్తి "నా బారినుండి నిన్నెవరు కాపాడతారు?" అని (ఎకసెక్కంగా) అడిగాడు. అందుకు ఆయన 'అల్లాహ్' అని జవాబిచ్చారు.

فَأَخَذَ رسولُ الله ﷺ السَّيْفَ فَقَالَ: «مَنْ يَمْنَعُكَ مِنِّي؟»، فَقَالَ: كُنْ خَيْرَ آخِذٍ، فَقَالَ: «تَشْهَدُ أَنْ لا إِلٰه إِلَّا اللهُ، وَأَنِّي رسولُ الله؟» قال: لا، وَلٰكِنِّي أُعَاهِدُكَ أَنْ لا أُقَاتِلَكَ، وَلَا أَكُونَ مَعَ قَوم يُقَاتِلُونَكَ، فَخَلَّى سَبِيلَهُ، فَأَتَى أَصْحَابَهُ فَقَالَ: جِئْتُكُمْ مِنْ عِنْدِ خَيْرِ النَّاسِ. قَوْلُهُ: «قَفَلَ» أَيْ: رَجَعَ. وَ«الْعِضَاهُ»: الشَّجَرُ الَّذِي لَهُ شَوْكٌ. وَ«السَّمُرَةُ» بِفَتْحِ السِّينِ وَضَمِّ الْمِيمِ: الشَّجَرَةُ مِنَ الطَّلْحِ، وَهِيَ الْعِظَامُ مِنْ شَجَرِ الْعِضَاهِ. وَ«اخْتَرَطَ السَّيْفَ» أَيْ: سَلَّهُ وَهُوَ فِي يَدِهِ. «صَلْتًا» أَيْ: مَسْلُولًا، وَهُوَ بِفَتْحِ الصَّادِ وَضَمِّهَا.

'సహీహ్ అబూబక్ర్ ఇస్మాయిలీ'లో ఇంకా ఇలా ఉంది : ఆ వ్యక్తి, "నా నుంచి నిన్ను కాపాడేదెవరు?" అని ప్రశ్నించాడు. దానికి జవాబుగా ఆయన 'అల్లాహ్' అన్నారు. ఈ జవాబు వినగానే అతని చేతిలోని ఖడ్గం క్రిందపడి పోయింది. అప్పుడు దైవప్రవక్త ఆ కత్తిని తన చేతిలోకి తీసుకుని, "ఇప్పుడు నానుండి నిన్నెవరు కాపాడతారో చెప్పు?" అని ఎదురు ప్రశ్నించారు. దానికి అతడు "మీరు మంచి కోసమే కత్తి పట్టుకుంటారు" అని విన్నవించుకున్నాడు. అప్పుడు దైవప్రవక్త "అల్లాహ్ తప్ప వేరొక ఆరాధ్యుడు లేడనీ, నేను ఆయన ప్రవక్తనని నీవు సాక్ష్యం పలకటానికి సిద్ధంగా ఉన్నావా?" అనడిగారు. దానికి అతడు "లేను. అయితే నేను మీతో యుద్ధం చేయనని, మీతో యుద్ధం చేసేవారికి కూడా సహాయపడనని మాత్రం నేను మాటిస్తున్నాను" అన్నాడు. అప్పుడు దైవప్రవక్త (సల్లం) అతడి దారిన అతణ్ణి పోనిచ్చారు. ఆ వ్యక్తి తన మిత్రుల వద్దకు వెళ్ళి "నేను ప్రజలందరిలోకీ ఉత్తముడైన వాని దగ్గర నుండి వస్తున్నాను" అని చెప్పుకున్నాడు.

'ఖఫల' అంటే తిరుగు ప్రయాణమయ్యాడని అర్థం. 'ఇజాహున్' అంటే ముండ్లచెట్టు. 'సమురహ' 'స'కు అకారం, 'మ'కు ఉకారం. అంటే చెట్టు. ఇది ముండ్ల చెట్లలో అన్నిటికన్నా పెద్ద రకము. 'ఇఖ్తరత' అంటే కత్తి

దూయటం. 'సల్‌తన్' 'స'కు అకారం మరియు ఉకారం (రెండు విధాలా చదువవచ్చు.) అంటే ఒరనుండి దూసిన కత్తి అని అర్థం.

(సహీహ్ బుఖారీలోని జిహాద్ ప్రకరణం, యుద్ధాల ప్రకరణల్లోనూ సహీహ్ ముస్లింలోని 'మహిమోన్నతల' ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు ప్రస్తావించబడింది.)

ముఖ్యాంశాలు

ఈ హదీసు ద్వారా దైవప్రవక్త (సల్లం)గారి మన్నింపుల వైఖరి, శత్రువులతోకూడా ఆయన సద్వర్తన, దేవునిపై ఆయనకున్న అచంచల విశ్వాసాలు వెల్లడౌతున్నాయి. యదార్థం ఏమిటంటే అల్లాహ్‌పై నమ్మకం కలిగివున్నవారికి ఆయన సహాయం తప్పకుండా అందుతుంది. ఈ హదీసులో దైవప్రవక్తను హతమార్చడానికి విఫలయత్నం చేసిన ఆ పల్లెటూరి వ్యక్తి తరువాత ఇస్లాం స్వీకరించాడు.

జాతుర్రిఖా యుద్ధం హి.శ. 6వ సంవత్సరంలో మండు వేసవికాలంలో జరిగింది. సూర్యుడు నిప్పులు చెరుగుతున్న ఎండల్లో కాళ్ళకు తొడుక్కోవటానికి చెప్పులు కూడా లేని కారణంగా ప్రవక్త సహచరులు కాళ్ళకు గుడ్డ పేలికలు, చింపిరి బట్టలు కట్టుకొని యుద్ధానికి బయలుదేరారు. అందుకే ఆ యుద్ధానికి జాతుర్రిఖా (చింపిరి గుడ్డల) యుద్ధం అనే పేరు వచ్చింది. అయితే మరికొంతమంది ఈ యుద్ధానికి ఆ పేరు రావటానికి ఇతరత్రా కారణాలున్నాయని అన్నారు.

٧٩ ـ السَّادِسُ: عَنْ عُمَرَ رضي الله عنه قال: سَمِعْتُ رسولَ الله ﷺ يقُولُ: «لَوْ أَنَّكُمْ تَتوَكَّلُونَ عَلَى اللهِ حَقَّ تَوَكُّلِهِ لَرَزَقَكُمْ كَمَا يَرْزُقُ الطَّيْرَ، تَغْدُو خِمَاصاً وَتَرُوحُ بِطَاناً» رواه الترمذي، وقال: حديثٌ حسنٌ.

79. దైవప్రవక్త (సల్లం) ఉపదేశిస్తుండగా తాను విన్నానని హజ్రత్ ఉమర్ (రజి) తెలియజేశారు : మీరు అల్లాహ్‌పై ఏ విధంగా నమ్మకముంచాలో ఆ విధంగా నమ్మకాన్ని కలిగివుంటే ఆయన పక్షులకు ఆహారాన్ని ప్రసాదించినట్లే మీకు కూడా ఉపాధిని ప్రసాదిస్తాడు. పక్షులు ఉదయం పూట ఆకలితో బయలుదేరి సాయంత్రానికి కడుపు నింపుకొని తిరిగి వస్తాయి.

(తిర్మిజీ దీనిని ఉల్లేఖించి 'హసన్'గా ఖరారు చేశారు.)

مَعْنَاهُ: تَذْهَبُ أَوَّلَ النَّهَارِ خِمَاصاً، أَيْ: ضَامِرَةَ الْبُطُونِ مِنَ الْجُوعِ، وَتَرْجِعُ آخِرَ النَّهَارِ بِطَاناً، أَيْ: مُمْتَلِئَةَ الْبُطُونِ.

ఉదయం పూట (పక్షులు) ఆకలితో బయలుదేరుతాయంటే అప్పుడు వాటి డొక్కలు లోపలికి పోయివుంటాయి. తిరిగి సాయంత్రానికి (గూటికి) మళ్ళి నప్పుడు కడుపులు నిండి ఉంటాయి.

(సుననె తిర్మిజీలో 'ఐహిక అనాసక్తత' అధ్యాయములు)

ముఖ్యాంశాలు

దైవంపై నమ్మకం కలిగి ఉండటమంటే అర్థం వనరులు, సాధన సంపత్తిపైనే పూర్తిగా ఆధారపడకుండా, అల్లాహ్ అభీష్టం ప్రకారమే ఈ పని జరుగుతుందన్న విశ్వాసాన్ని కలిగి ఉండటం. ఎందుకంటే అల్లాహ్ అభీష్టం లేనిదే ఈ సాధనాలేవీ పనిచేయలేవు. కాని అంతా దేవుడి మీదే భారం అని చెప్పి చేతులు ముడుచుకొని కూర్చోవటం కూడా దైవ విశ్వాసానికి విరుద్ధమే. ఎందుకంటే మనిషికి అతని కృషి ఫలితం లభిస్తుందని దేవుడు స్వయంగా ప్రకటించాడు. పక్షులు తమ గూళ్ళలో కూర్చొని ఉంటే వాటికీ ఆహారం దొరకదు. ఆహారం కోసం అన్వేషణ జరిపినప్పుడే వాటికైనా అల్లాహ్ ప్రసాదించేది!

٨٠ ـ السَّابِعُ: عَنْ أَبِي عِمَارَةَ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضي الله عنهما قال: قال رسولُ الله ﷺ: «يَا فُلانُ إذَا أَوَيْتَ إلَى فِرَاشِكَ فَقُلْ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لا مَلْجَأَ وَلا مَنْجَى مِنْكَ إلَّا إِلَيْكَ،

80. హజ్రత్ అబూ ఇమారా బరా ఇబ్నె ఆజిబ్ (రజి) కథనం ప్రకారం దైవప్రవక్త (సల్లం) ఇలా ప్రబోధించారు : "ఓయీ! నీవు పడకపై మేను వాల్చినప్పుడు ఈ దుఆ పఠించు:

"అల్లాహుమ్మ అస్లమ్తు నఫ్సీ ఇలైక, వ వజ్జహ్తు వజ్హీ ఇలైక, వ ఫవ్వత్తు అమ్రీ ఇలైక, వ అల్‌జాతు జహ్రీ ఇలైక, రగ్‌బతన్ వ రహ్‌బతన్ ఇలైక, లా మల్జఅ వలా మన్జా మిన్‌క ఇల్లా ఇలైక, ఆమన్తు బికితాబికల్లజీ అన్జల్త, వ నబియ్యికల్లజీ అర్సల్త."

(దేవా! నేను నా స్వయాన్ని నీకు సమర్పించుకున్నాను. నా ముఖాన్ని నీ

آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ؛ فَإِنَّكَ إِنْ مِتَّ مِنْ لَيْلَتِكَ مِتَّ عَلَى الفِطْرَةِ، وَإِنْ أَصْبَحْتَ أَصَبْتَ خَيْراً» متفقٌ عليه. وفي روايةٍ في الصَّحيحين عَن البَرَاءِ قال: قال لي رسول الله ﷺ: «إِذَا أَتَيْتَ مَضْجعَكَ فَتَوَضَّأْ وُضُوءَكَ للصَّلاةِ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الأَيْمَنِ وَقُلْ ـ وذَكَرَ نَحْوَهُ، ثُمَّ قَالَ ـ: وَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ».

వైపుకు తిప్పుకున్నాను. నా వ్యవహారాలన్నీ నీకు అప్పగించాను. నిన్ను కోరుకుంటూ, నీ ఆగ్రహానికి భయపడుతూ నీ శరణుజొచ్చాను. నీవు ఆశ్రయమిస్తే తప్ప మరెక్కడా ఆశ్రయం లేదు. నీవు రక్షణ కల్పిస్తే తప్ప రక్షణ పొందటానికి మరోచోటు లేదు. నేను నీవు అవతరింపజేసిన గ్రంథాన్ని విశ్వసిం చాను. నీవు పంపిన ప్రవక్తను నమ్మాను.)

ఈ దుఆ పఠించి నీవు నిద్రపోయినప్పుడు రాత్రికి రాత్రే మరణం సంభవిస్తే, అప్పుడు నీవు సహజత్వం (ఇస్లాం ధర్మం)పై మరణించినట్లు పరిగణించబడతావు. ఒకవేళ తెల్లవారిన తరువాత బతికివుంటే అప్పుడు కూడా నీకు శుభం కలుగుతుంది.

(బుఖారీ - ముస్లిం)

ఉభయులూ (బుఖారీ - ముస్లిం) ఉల్లేఖించిన వేరొక హదీసులో హజ్రత్ బరా (రజి) గారి కథనం ఇలా ఉంది - దైవప్రవక్త (సల్లం) ప్రబోధించారు: నీవు నిద్రపోదలచినప్పుడు నమాజు కోసం చేసేవిధంగా వుజూ చెయ్యి. ఆ తరువాత (పడకపై) కుడివైపుకు తిరిగి పడుకొని ఈ వేడుకోలు వచనాలు పఠించు. (ఇంతకు ముందు ప్రస్తావించబడిన వాక్యాలు చెప్పారు.) ఆ తరువాత ఆయన "ఈ దుఆ వచనాలు (నీవు పడుకోవటానికి ముందు) ఆఖరి పలుకులు కావాలి. (ఆ తరువాత నీవు

ప్రాపంచికమైన ఏ మాటా మాట్లాడకూడదు)" అని ఉపదేశించారు.

(సహీహ్ బుఖారీలోని ప్రార్థనల ప్రకరణంలోనూ, ఇంకా సహీహ్ ముస్లింలోని దైవధ్యానం, ప్రార్థనల ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు పొందుపరచబడి ఉంది.)

ముఖ్యాంశాలు

రాత్రిపూట నిద్రకు ఉపక్రమించే ముందు వుజూ చేసి పడుకోవటం ఉత్తమం. అదేవిధంగా హదీసులో చెప్పబడిన వేడుకోలు వచనాలు పఠించి నిద్రపోవటం వల్ల కూడా చాలా ప్రయోజనం ఉంటుంది. దీనివల్ల ఇస్లాం, ఈమాన్ భావాలలో తాజాదనం వస్తుంది. శాంతిశ్రేయాల కోసం దైవసన్నిధిలో పరితపించే దాసుని ప్రార్థన ఇది!

٨١ - الثَّامِنُ: عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيق رضي الله عنه عبدِ الله بن عثمانَ بن عامِرِ بن عُمَرَ بْنِ كَعْبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ تَيْم بْنِ مُرَّةَ بْنِ كَعْبِ بْنِ لُؤَيِّ بْنِ غَالِبِ القُرَشِيِّ التَّيمِي رضي الله عنه - وَهُوَ وَأَبُوهُ وَأُمُّهُ صَحَابَةٌ، رضي الله عنهم - قال: نَظَرْتُ إِلَى أَقْدَامِ الْمُشْرِكِينَ وَنَحْنُ فِي الغَارِ وَهُمْ عَلَى رُؤُوسِنَا فقلتُ: يَا رسولَ اللهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ نَظَرَ تَحْتَ قَدَمَيْهِ لأَبْصَرَنَا فقال: «مَا ظَنُّكَ يَا أَبَا بَكْرٍ بِاثْنَيْنِ اللهُ ثَالِثُهُمَا» متفقٌ عليه.

81. హజ్రత్ అబూబక్ర్ సిద్దీఖ్ అబ్దుల్లా బిన్ ఉస్మాన్ ఖురషి, తమీమి (రజి) కథనం (ఈ అబూబక్ర్ మరియు ఆయన తల్లిదండ్రులు ముగ్గురూ కూడా దైవప్రవక్త సహచరులే) : మేము సూర్ గుహలో దాక్కున్నప్పుడు నేను (మా కోసం వెతుకుతున్న) బహుదైవారాధకుల కాళ్ళు చూశాను. అప్పుడు వాళ్ళు మా తలల దగ్గర నించొని ఉన్నారు. అప్పుడు నేను (భయంతో) ఇలా అన్నాను : "దైవప్రవక్తా! వాళ్ళు గనక తమ కాళ్ళ వంక చూసుకుంటే మనం వాళ్ళకి కనబడిపోతాము." దానికి ఆయన "ఓ అబూబక్ర్, ఇద్దరు వ్యక్తులకు తోడు మూడోవానిగా అల్లాహ్ వున్నప్పుడు ఆ ఇద్దరి గురించి నీ అభిప్రాయమేమిటీ? (అంటే ఇక్కడున్నది మనమిద్దరమే కాదు, అల్లాహ్ కూడా మనతో ఉన్నాడు. అల్లాహ్ ఎవరికైనా తోడుగా ఉంటే ఇక వాళ్ళను ఎవరేం చేయగలుగుతారు?)" అంటూ ధైర్యం చెప్పారు.

(బుఖారీ - ముస్లిం)

(సహీహ్ బుఖారీలోని వ్యాఖ్యానాల ప్రకరణంలోనూ, సహీహ్ ముస్లింలోని ప్రవక్త సహచరుల మహిమోన్నతుల ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు పొందుపరచబడి ఉంది.)

ముఖ్యాంశాలు

హదీసులో వచ్చిన సంఘటన దైవప్రవక్త (సల్లం) మక్కా నుండి మదీనాకు వలసపోయిన సందర్భంలోనిది. మక్కా బహుదైవారాధకుల ఆగడాలను, సత్యప్రచార మార్గంలో వారు కల్పిస్తున్న అవరోధాలను భరించలేక దైవప్రవక్త (సల్లం) దేవుని అనుమతితో తన ప్రియ సహచరుడైన హజ్రత్ అబూబక్ర్ (రజి)ని వెంటబెట్టుకొని మదీనాకు బయలుదేరారు. ఆయన్ని పట్టి తెచ్చినవారికి గొప్ప బహుమతి ఇస్తామని మక్కా బహుదైవారాధకులు ప్రకటించారు. ఆ బహుమతులకు కక్కుర్తిపడి అనేకమంది దైవప్రవక్తను పట్టుకునేందుకు వెంటపడ్డారు. అప్పుడు దైవప్రవక్త సూర్ గుహలో విశ్రాంతి తీసుకుంటూ ఉండగా ఆ దుండగులు గుహదాకా వచ్చారు. కాని 'దేవుడు కానరాడేమిటి?' అని ప్రశ్నించే ఆ దైవతిరస్కారులు దైవప్రవక్త కళ్ళముందు కనబడుతున్నా చూడలేకపోయారు.

ఈ హదీసులో దైవప్రవక్త అబూబక్ర్‌తో అన్న మాటలనుబట్టి ఆయన ధైర్యసాహసాలు, గుండె నిబ్బరం, దైవంపైగల అచంచల విశ్వాసం స్పష్టమవుతున్నాయి. ఇంకా దేవుడు; తన ప్రియతమ దాసులు కష్టాల్లో వున్నప్పుడు తప్పకుండా ఆదుకుంటాడన్న విషయం కూడా ఈ హదీసు ద్వారా బోధపడుతోంది. అల్లాహ్ స్వయంగా ఇలా సెలవిచ్చాడు. "నిశ్చయంగా మేము మా ప్రవక్తలకూ, విశ్వాసులకూ ఇహలోక జీవితంలో కూడా తప్పకుండా సహాయం చేస్తాము; సాక్షులు నిలబడే రోజున కూడా సహాయం చేస్తాము." (అల్ మూ'మిన్ : 51)

٨٢ ـ التَّاسِعُ: عَنْ أُمِّ المُؤْمِنِينَ أُمِّ سَلَمَةَ، واسْمُهَا هِنْدُ بِنْتُ أَبِي أُمَيَّةَ حُذَيْفَةَ المَخْزُومِيَّة، رضي الله عنها، أَنَّ النبيَّ ﷺ كانَ إذا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ قال: «بِسْمِ اللهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ، اللَّهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أُضَلَّ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزَلَّ، أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ، أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ» حديثٌ صَحيحٌ رواه أبو داود والتِّرمذيُّ وَغيرُهُما بأسانِيدَ

82. విశ్వాసుల మాతృమూర్తి ఉమ్మె సలమా (రజి.అన్హా) కథనం: (ఈమె పేరు హింద్ బింతె అబూ ఉమయ్యా హుజైఫా మఖ్జూమియ్యా) దైవప్రవక్త (సల్లం) ఇంటినుండి బయలుదేరినప్పుడు ఈ విధంగా ప్రార్థించేవారు:

"బిస్మిల్లాహి, తవక్కల్తు అలల్లాహి, అల్లాహుమ్మ ఇన్నీ అవూజు బిక అన్ అదిల్ల అవ్ ఉదల్ల అవ్ అజిల్ల అవ్ ఉజల్ల, అవ్ అజ్లిమ అవ్ ఉజ్లమ, అవ్ అజ్హల అవ్ యుజ్హల అలయ్య."

صَحيحةٍ. قالَ التِّرمذيُّ: حَديثٌ حسنٌ صحيحٌ، وهذا لفظ أَبي داود.

(దేవుని పేరుతో, దైవంపైనే నేను నమ్మకం పెట్టుకున్నాను. దేవా! నేను స్వయంగా మార్గం నుండి తప్పిపోవటం నుండి లేక తప్పించబడటం నుండి, జారటం నుండి లేక జారించబడటం నుండి, నేను స్వయంగా ఎవరినైనా బాధించటం నుండి లేక ఎవరిచేతనైనా నేను బాధించబడటాన్నుండి, నేను స్వయంగా మూర్ఖత్వానికి పాల్పడ కుండా, మరియు ఎవరైనా నాపట్ల మూర్ఖంగా ప్రవర్తించకుండా ఉండాలని నేను నీ శరణు కోరుకుంటున్నాను.)

ఈ హదీసు దృఢమైనది. దీనిని అబూ దావూద్, తిర్మిజీ తదితరులు దృఢమైన ఆధారాలతో ఉల్లేఖించారు. తిర్మిజీ దీనిని ప్రామాణికమైనదిగా, దృఢమైన దిగా పేర్కొన్నారు. వాక్యాలు మాత్రం అబూదావూద్ లోనివి.

(సుననె తిర్మిజీలోని ప్రార్థనల ప్రకరణంలోనూ, ఇంకా సుననె అబూదావూద్‌లోని సంస్కార ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు పొందుపరచబడి ఉంది.)

٨٣ ـ العَاشِرُ: عَنْ أَنَسٍ رضِيَ الله عنه قال: قال رسولُ الله ﷺ: «مَنْ قَالَ ـ يَعْنِي إذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ ـ: بِسْمِ اللهِ

83. దైవప్రవక్త (సల్లం) ఇలా ప్రబోధించారని హజ్రత్ అనస్ (రజి) తెలియజేశారు: ఇంటినుండి బయలుదేరే వ్యక్తి, "బిస్మిల్లాహి, తవక్కల్తు అలల్లాహి, వలా హౌల, వలా ఖువ్వత ఇల్లా బిల్లాహి" (దేవుని పేరుతో నేను ప్రారంభిస్తున్నాను, నేను ఆయన్నే నమ్ముకున్నాను. పాపాల నుండి మరలి పోవాలన్నా, మంచి పనులు చేయాలన్నా ఆయన శక్తివల్లనే సాధ్యమవుతుంది) అని పఠించి

تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ، وَلا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ، يُقَالُ لَهُ: هُدِيتَ وَكُفِيتَ وَوُقِيتَ، وَتَنَحَّى عَنْهُ الشَّيْطَانُ». رواه أبو داود والترمذي، والنسائي وغيرهم. وقال الترمذي: حديثٌ حسنٌ، زاد أبو داود: «فيقول - يَعْنِي الشَّيْطَانَ -: لشَيْطَانٍ آخَرَ: كَيْفَ لَكَ بِرَجُلٍ قَدْ هُدِيَ وَكُفِيَ وَوُقِيَ؟».

బయలు దేరినప్పుడు ఆ వ్యక్తితో "నీవు సన్మార్గం పొందావు, నీకు సహాయం కల్పించ బడింది, నీవు రక్షించబడ్డావు" అని అదృశ్యవాణి ఎవరికీ వినపడని విధంగా పలుకుతుంది. అంతేకాదు, షైతాన్ కూడా అలాంటి వ్యక్తినుండి దూరంగా పారిపోతాడు.

అబూదావూద్, తిర్మిజీ, నసాయి తదితరులు దీనిని ఉల్లేఖించారు. తిర్మిజీ దీనిని 'హసన్'గా పేర్కొన్నారు.

అబూదావూద్‌లో ఈ వాక్యాలు అదనంగా ఉన్నాయి : అప్పుడు ఒక షైతాన్ తోటి షైతాన్‌తో "ఈ వ్యక్తికి సన్మార్గం లభించింది, సహాయం అందింది, రక్షణ కల్పించబడింది. ఇక నువ్వు అతనిపై పట్టు ఎలా సాధిస్తావు?" అని అంటాడు.

(సుననె తిర్మిజీలోని ప్రార్థనల ప్రకరణంలోనూ, సుననె అబూదావూద్‌లోని సంస్కార ప్రకరణంలోనూ ఈ హదీసు పేర్కొనబడింది.)

ముఖ్యాంశాలు

పైన పేర్కొనబడిన ప్రార్థనలు మనిషికి దైవంపై ఉండవలసిన నమ్మకం, విశ్వాసాలను విశదపరచాయి. ఇంకా ఈ వేడుకోలు వచనాలలో షైతాన్ యొక్క కుయుక్తులు, కుశంకల నుండి కూడా శరణు కోరుకోబడింది. కనుక విశ్వాసులు ఈ వేడుకోలు వచనాలను పఠించటం అలవాటు చేసుకోవాలి.

٨٤ - وعَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قال: كَانَ أَخَوَانِ عَلَى عَهْدِ النَّبِي ﷺ، وَكَانَ أَحَدُهُمَا يَأْتِي النَّبِيَّ ﷺ، والآخَرُ يَحْتَرِفُ، فَشَكَا الْمُحْتَرِفُ أَخَاهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ فقال:

84. హజ్రత్ అనస్ (రజి) కథనం : దైవప్రవక్త (సల్లం) కాలంలో ఇద్దరు అన్నదమ్ములుండేవారు. వారిలో ఒకడు తరచూ దైవప్రవక్త (స) సన్నిధికి వచ్చేవాడు. (ఆయన దగ్గర కూర్చొని

«لَعَلَّكَ تُرْزَقُ بِهِ» رواه الترمذي بإسنادٍ صحيح على شرطِ مسلمٍ. «يَحْتَرِفُ»: يَكْتَسِبُ وَيَتَسَبَّبُ.

ధర్మజ్ఞానాన్ని ఆర్జించేవాడు). రెండోవాడు పనిచేసి డబ్బు సంపాదించేవాడు. ఒకసారి రెండోవాడు తన సోదరుడు పనిచేయకుండా ఖాళీగా కూర్చుంటున్నాడని దైవప్రవక్తకు ఫిర్యాదు చేశాడు. దానికి ఆయన, "బహుశా నీకు అతని మూలంగానే ఉపాధి లభిస్తుందేమో!" అని అన్నారు.

(తిర్మిజీ ఈ హదీసును ముస్లిం నియమానికి కట్టుబడి దృఢమైన ఆధారంతో ఉల్లేఖించారు.)

'యహ్తరిఫు' అంటే సంపాదించడం, సాధనాలను ఉపయోగించటం అని అర్థం.

(సునసె తిర్మిజీలోని ఐహిక 'అనాసక్తత' అధ్యాయములలో ఈ హదీసు ప్రస్తావనకు వచ్చింది.)

ముఖ్యాంశాలు

1. పై హదీసులో చెప్పబడినట్లు ధార్మిక విద్య నేర్చుకోవడం కోసం తమల్ని తాము అంకితం చేసుకోవటం లేక కొంతమంది విద్యార్థులకు వృత్తి చింతన లేకుండా వారి ఖర్చులను భరిస్తూ వారిని ధర్మజ్ఞాన పరిశోధన కోసం ప్రత్యేకించడం కేవలం ధర్మసమ్మతమే కాదు, అభిలషణీయం కూడాను. ఇలాంటి ధార్మిక విద్యార్థులను ముస్లిం సమాజం భారంగా తలపోయకూడదు. అదేవిధంగా వారికి ఆర్థికంగా సహాయపడటానికి కూడా వెనుకాడరాదు. దేవుడు వారి చలువతో మీ సిరిసంపదల్లో శుభాభివృద్ధులు కలుగజేస్తాడు.
2. నిరాధారులు, నిరాశ్రయులకు సహాయం చేయటంవల్ల కూడా మనిషికి ఉపాధి లభిస్తుందని ఈ హదీసు బోధపరుస్తోంది.